

ՀՏԴ 371.3

Կենսաբանության դասավանդման մեթոդիկա

Գեղեցիկ ԲԱԲԱՅԱՆ

ԱրՊՀ կենսաբանության ամբիոնի դասախոս

e-mail: [babayangegecik@mail.ru](mailto:babayangegecik@mail.ru)**ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ****ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ****ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱԿԱՐԳՈՒՄ**

Սույն հոդվածում ամփոփվում է էկոլոգիական դաստիարակության իրավիճակը հանրակրթական համակարգի տարբեր օղակներում: Ուսումնասիրությունների ընթացքում պարզվել է, որ էկոլոգիական դաստիարակության մակարդակը գտնվում է ոչ համահունչ մեր դարաշրջանի պահանջներին: Կրթական համակարգի ոլորտի բոլոր աշխատողները պետք է իրագործեն այնպիսի ռազմավարություն, որը կնպաստի աճող սերնդի մոտ էկոլոգիական կուլտուրայի, էկոլոգիական գիտակցության ձևավորմանը: Էկոլոգիական գիտակցության արմատավորումը, հիմնավորումը մեր ժամանակաշրջանի ամենահրատապ հարցերից մեկն է, կյանքի գոյության և հարատևման պայմանը: Դրան պետք է հասնել ամեն գնով՝ օգտագործելով մեր հասարակարգի տարբեր օղակներ, տեղեկատվության տարբեր մեթոդներ, հնարներ, միջոցներ:

**Բանալի բառեր՝** էկոլոգիական դաստիարակություն, գիտատեխնիկական առաջընթաց, էկոլոգիական ճգնաժամ, բնություն, բնական հավասարակշռության խախտում, բնապահպանություն, էկոլոգիական գիտակցություն:

**Г.Бабаян****СИТУАЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ  
В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ**

В данной статье обобщается ситуация экологического образования в разных звеньях общеобразовательной системы. В ходе исследования выяснилось, что уровень экологического образования не соответствует требованиям нашей эпохи. Все сотрудники сферы системы образования должны внедрить стратегию, которая будет способствовать формированию экологической культуры и экологического сознания у растущего поколения. Укоренение и обоснование экологического сознания - одна из наиболее неотложных проблем нашего времени. Достичь этого необходимо любой ценой, используя различные звенья нашего общества, различные методы информации, приемы и средства.

**Ключевые слова:** экологическое образование, научно-техническое продвижение, экологический кризис, природа, природный баланс, экология, экологическое сознание.

G.Babayan

### **SITUATION OF ECOLOGICAL EDUCATION IN THE GENERAL EDUCATIONAL SYSTEM**

*In this article the ecological formation of the situation is summarized in the different systems of the general education. In the study, it was revealed that ecological education of the level corresponds to the demand of the epoch. All employees of the system have a strategy to create strategies, creating ecological culture, ecological creation and evolving childbirth. The roots and rationale of ecological consciousness is one of the most urgent problems of our time. This should be achieved at all costs, using different circles of our society, different methods of information, tools and resources.*

**Key words:** ecological education, scientific and technical advancement, ecological crisis, nature, natural balance, ecology, ecological consciousness.

Մարդկային գործունեության համերկրային հետևանքները լի են էկոլոգիական ճգնաժամերով և աղետներով: Ամբողջությամբ վերցրած՝ մարդը ներկայումս իր կարիքների համար օգտագործում է էկոհամակարգերի կենսազանգվածի 10% և դրան զուգահեռ ոչնչացնում է ևս 30%-ը, որը հանգեցնում է էկոլոգիական ճգնաժամերի: Բնական տարերային երևույթների ազդեցության տակ (կլիմայի փոփոխություն, ջրհեղեղներ, երաշտ, երկրաշարժեր, ցունամի) կենսոլորտում էկոլոգիական հավասարակշռության խախտման հետևանքով տեղի է ունենում էկոլոգիական համակարգերի ոչնչացում [4]:

Ժամանակակից էկոլոգիական ճգնաժամի հատկանիշներն են համարվում՝

- ա) կենսոլորտի վտանգավոր աղտոտում,
- բ) էներգետիկ պաշարների սպառում,
- գ) տեսակային բազմազանության կրճատում:

Այն, որ ժամանակակից էկոլոգիական ճգնաժամը համարվում է գիտատեխնիկական հեղափոխության հակառակ երեսը, հաստատում են այն փաստերը, որ Երկրի վրա առաջացել են հզոր էկոլոգիական աղետներ, Արալյան ծովի չորացումը, արևադարձային անտառների հատումը, Չեռնոբիլի(1986թ) և Ֆուկուսիմայի (Ճապոնիա 2011թ) ԱԵԿ-երի տեխնիկական աղետները, մեր օրերում գործող անտառային հրդեհները, ցունամիները, ջրհեղեղները և այլն: Էկոլոգիական աղետը բնության հավասարակշռության խախտման, բնության իրավիճակի անկայունացման երևույթ է, որը աղետներ է բերում բնակչության շրջանում: Աղետները ծագում են ինչպես բնության հզոր երևույթներից, այնպես էլ մարդու կողմից: Խախտելով բնության իրավիճակը՝ նրա անբարենպաստ փոփոխությունները հանգեցնում են կենդանի օրգանիզմների գոյության պայմանների վատացման, նրանց մասսայական հիվանդությունների և մահացության: Աղետները համաերկրային բնույթ են կրում և վտանգի տակ են դնում մարդու հետագա գոյությունը Երկրի վրա: Համաերկրային էկոլոգիական ճգնաժամերն ու աղետները կանխելու համար Երկրի ողջ բնակիչները պարտավոր են հսկայական ջանքեր գործադրել:

21-րդ դարի էկոլոգիան ուսմունք է մարդկության գոյատևման և կայուն զարգացման ուղիների մասին: Պետք է գիտակցել, որ մարդն իր շարունակական գոյության համար կախված է այն միջավայրի բարվոք վիճակից, որտեղ ինքը ծագել

ու զարգացել է, որ այսօր այդ միջավայրի կենսաքիմիական փոփոխությունները կարող են մահացու լինել նրա համար [2]:

Այս կամ այն գործոնի՝ օրինակ ճառագայթահարման նկատմամբ մարդու օրգանիզմի դիմացկունության աստճանը զգալի չափով ցածր է, քան կարիճինը, խավարասերինը, կրիայինը և ուրիշ այլ տեսակներինը: Հնարավոր է, որ բազմաթիվ այլ տեսակներ շարունակեն իրենց էվոլյուցիան այն ժամանակ, երբ շրջակա միջավայրը մարդու համար կլինի մահաբեր [3]: Գլոբալ մասշտաբներով էկոլոգիական հիմնախնդիրների լուծումն անհնարին է առանց ժամանակակից տիրող էկոլոգիական գիտակցության փոփոխության:

«Էկոլոգիական գիտակցություն» տերմինն ավանդաբար նշանակում է «մարդ-բնություն» համակարգում, բնության ներսում փոխադարձ կապերի բարելավում, բնության նկատմամբ գոյություն ունեցող վերաբերմունքի բարելավում, ինչպես նաև տեխնոլոգիայի և ռազմավարության գիտակցական մոտեցում, վերը նշված բոլոր պատկերացումների ամբողջություն [2]: «Էկոլոգիական գիտակցության» ձևավորումը հիմնականում իրականացվում է աճող սերնդի կրթադաստիարակչական աշխատանքում, ըստ կրթական համակարգի տարբեր օղակների: Էկոլոգիական գիտելիքների ձևավորման չափանիշներն են կենդանական, բուսական և անկենդան աշխարհի մասին տեղեկությունները:

Աշխատանքի նպատակն է եղել բացահայտել կրթական համակարգի տարբեր օղակներում սովորողների մոտ ձևավորված էկոլոգիական գիտելիքների մակարդակը և անցկացնել վիճակագրական հարցումներ համապատասխան հարցերով: Աշխատանքին մասնակցել են Եդիշե Չարենցի անվան թիվ 7 դպրոցի 9-րդ դասարանի աշակերտները և ԱրՊՀ-ի տարբեր մասնագիտության ուսանողները 200 հոգի:

Առաջարկվել են հետևյալ հարցերը.

1. Ի՞նչ է բնությունը:
2. Գիտության զարգացման ընթացքը:
3. Ի՞նչ է նշանակում էկոլոգիական ճգնաժամ:
4. Բնությունը և մարդը կարո՞ղ են լինել բարեկամներ և թշնամիներ:
5. Ո՞րն էք առաջնահերթ համարում՝ բնապահպանությունը, թե՞ գիտության զարգացումը:
6. Ինչու՞ են մարդիկ շարունակում օգտագործել բնության բարիքները, թեև հասկանում են, որ այն սպառվում է, որից իրենք հայտնվում են վտանգի մեջ, կործանման եզրին: Ձեր կարծիքը:
7. Ինչպե՞ս կվարվեիք Դուք, եթե լինեիք աշխարհի տնտեսվարը՝ աշխարհի համար հիմնախնդիր դարձած վերը նշված հարցերը լուծելու համար, և ո՞րը կնախընտրեիք՝ շահույթ, բնապահպանություն կամ թե՛ գիտության առաջընթաց: Ձեր կարծիքը:

Հարցման արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում:

## Աղյուսակ 1

Ձևավորված էկոլոգիական հասկացությունները սովորողների մոտ

| Հարցեր,<br>N | Դպրոցականներ | Իրավավաճաններ,<br>պատմաբաններ,<br>նկարիչներ | Տարրական<br>կրթություն | Կենսաբաններ |
|--------------|--------------|---------------------------------------------|------------------------|-------------|
| 1.           | 28           | 6                                           | 6                      | 8           |
| 2.           | 10           | 3                                           | 3                      | 6           |
| 3.           | 6            | 2                                           | 2                      | 4           |
| 4.           | 8            | 3                                           | 3                      | 4           |
| 5.           | 32           | 10                                          | 8                      | 12          |
| 6.           | 6            | 3                                           | 3                      | 4           |
| 7.           | 6            | 3                                           | 3                      | 4           |
| Զեն մաս.     | 4            | -                                           | -                      | -           |

Դպրոցականների մեծ մասը 1-ին հարցին պատասխանել է հակիրճ՝ այն ամենն ինչ շրջապատում է մեզ, կոչվում է շրջակա աշխարհ կամ բնություն: Աշակերտներից մեկը գրել է.

-Բնությունը դա մարդու կյանքի առաջին երաշխավորն է: Առանց բնության մարդը չնչելու օդ չի ունենա: Մարդիկ գիտակցելով այդ ամենը շարունակում են անտառահատումները: Կգա մի օր և մարդը կփոշմանի, բայց ցավոք ուշ կլինի:

Գիտության զարգացում ընթացքը (2-րդ հարցը) - աշակերտների մոտ հիմնավորված է միայն հեռախոսների, համակարգիչների կատարելագործման առաջընթացով: Մի աշակերտ գրել է.

-Ես ցանկանում եմ, որ գիտությունն ավելի զարգանա, բայց վնաս չտա բնությանը, գիտության զարգացումը պահանջում է զոհողություն, ինչն էլ համարվում է նրա բացասական կողմը:

Էկոլոգիական ճգնաժամ հարցի (3-րդ հարցը) պատասխանները կրում էին հիմնականում մասնակի բնույթ: Այսինքն սովորողները էկոլոգիական ճգնաժամ ասելով հասկանում են միայն օդի աղտոտումը, կամ կենդանական ու բուսական աշխարհի վերացում: Կար նաև բացասական պատասխաններ՝ չգիտեմ ի՞նչ է նշանակում էկոլոգիական ճգնաժամ: Էկոլոգիական իրավիճակի ընկալման նման պատկերը աճող սերնդի մոտ անընդունելի է և կործանարար: Իսկ այժմ հարցն այսպես է դրված, եթե ուզում ենք, որ մեր մոլորակը և ժողովուրդները գոյատևեն, ապա յուրաքանչյուր մարդ, յուրաքանչյուր դեռահաս, պատանի, երիտասարդ շրջակա միջավայրի պահպանությունը պիտի դարձնի իր սուրբ պարտականությունը:

4-րդ հարցին - Բնությունը և մարդը կարո՞ղ են լինել և բարեկամներ, և թշնամիներ - կային այսպիսի պատասխաններ՝ բնությունը հիմնականում մարդկության հետ ունի թշնամական հարաբերություններ: Գիտության զարգացման գուզընթաց տուժում է բնությունը և մարդն այդ սխալներն ուղղելու համար քիչ աշխատանքներ է կատարում:

Բնական աղետները՝ երկրաշարժերը, սելավները, ջրհեղեղները, ցունամիները, երաշտները վնասում են մարդուն, բայց բնությունն էլ ապահովում է մարդու գոյությունը: Սակայն մարդը չի գնահատում բնության նշանակությունը և ավերում է բնությունը: Այդպիսով մարդը բնության թշնամին է: Պատասխանների

մեջ չկար լիարժեք գիտական մակարդակով մեկնաբանումներ և թե իրենք ի՞նչ անելիքներ ունեն այդ հարցում:

5-րդ հարցի - ո՞րն եք առաջնահերթ համարում՝ բնապահպանությունը, թե՞ գիտության զարգացումը - պատասխանները գոհացուցիչ չէին: Ոմանք առաջնահերթություն տալիս են բնապահպանության կամ գիտության զարգացման, իսկ ոմանք էլ գտնում են, որ երկուսն էլ առաջնահերթ են:

6-րդ հարցի վերաբերյալ ուսանողների մոտ չկար գիտական բարձր մակարդակի պատասխաններ: Հիմնականում պատասխանների հիմքում ընկած էր շահույթ ստանալու գաղտնիքը:

Վերջին հարցադրմանը նույնպես չկար գիտական մակարդակով պատասխան, որ անհրաժեշտ է գիտության առաջընթաց ապահովել բնապահպանական հիմունքներով և ստանալ շահույթ:

Պետք է նշել, որ ուսանողների պատասխանները շատ չէին տարբերվում աշակերտների պատասխաններից: Հարցման արդյունքներն ամփոփվել են աղյուսակի ձևով ( աղյուսակ 2).

Աղյուսակ 2

Դրական պատասխանների ամփոփում

| Սովորողների քանակը<br>200 | Հ ա ր ց ե ր |     |     |     |     |     |     |
|---------------------------|-------------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
|                           | 1           | 2   | 3   | 4   | 5   | 6   | 7   |
| Դրպոցականներ              | 28%         | 10% | 10% | 8%  | 32% | 6%  | 6%  |
| Ուսանողներ                | 20%         | 12% | 8%  | 10% | 30% | 10% | 10% |

Սա ցույց է տալիս, որ սովորողները իրազեկված չեն բնության մասին գիտելիքներով, չունեն բնության մասին բավարար գիտելիքների և այն, որ մեր ժամանակաշրջանի համար դա հրատապ հարց է համարվում, որի արդյունքում նրանց մոտ չկա սրտացավություն, հոգատարություն բնության նկատմամբ և ձևավորված էկոլոգիական գիտակցություն:

Բնապահպանության հարցում իրենց գործուն մասնակցությունը պետք է ունենա կրթական համակարգի բոլոր օղակները՝ նախադպրոցական հիմնարկները, դպրոցը, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունները և ողջ հասարակությունը: Անհրաժեշտ է իրականացնել կազմակերպված, պլանավորված էկոլոգիական դաստիարակություն:

Էկոլոգիական գիտակցության ձևավորման գործընթացում մեծ ներդրում պետք է ունենան ոչ միայն կենսաբանական ցիկլի առարկաներ դասավանդողները, այլև հանրակրթական տարբեր օղակների ուսումնառության մեջ ընդգրկված բոլոր առարկաներ դասավանդողները: Նպատակահարմար է, որ էկոլոգիայի հիմունքներ պարտադիր լինի հումանիտար և բնագիտական առարկանները դասավանդող մասնագետների համար:

Ժամանակը պահանջում է իրականացնել համալիր դաստիարակություն: Դա նշանակում է իրականացնել դաստիարակություն ընդհանուր համակարգի բոլոր բաղադրամասերի՝ մտավոր, բարոյական, աշխատանքային, գեղագիտական, տնտեսագիտական, էկոլոգիական դաստիարակության առումով [1]: Սովորողները պետք է էկոլոգիական տեսանկյունից ունենան ոչ թե որոշակի, այլ կայուն

գիտելիքներ անկենդան, կենդանական, բուսական աշխարհի և տարվա եղանակների մասին:

Սա է մեր շրջապատը, գոյության պայմանները հիմնավորող բաղադրամասերը և այս բաղադրամասերից որևէ մեկի աննշան փոփոխությունը, տարիների ընթացքում առաջ է բերում էկոլոգիական լուրջ փոփոխություններ, որոնցից մեծ մասը անդառնալի:

Գործարարության այս դարաշրջանում անհրաժեշտ է, որ.

- յուրաքանչյուր գործարար իմանա, գիտակցի իր գործարքի էկոլոգիական հիմնախնդիրները և առաջնորդվի այդ սկզբունքներով, այլ ոչ թե առաջնությունը տա միայն սպասվելիք շահույթին,
- իրավաբաններն առաջնորդվեն ոչ միայն ընդունված էկոլոգիական օրենսդրությամբ, այլ էկոլոգիական գիտակցությամբ,
- գործավարները որևէ գործարք քննելուց առաջ մեծ ուշադրություն դարձնեն էկոլոգիական հիմնախնդիրների վրա,
- սոցիոլոգները հաշվի առնեն մարդու առողջ կենսակերպի էկոլոգիական հիմնախնդիրները:

#### **Գրականություն**

1. Ասատրյան Լ. Թ., Սարգսյան Ա. Ա. Երեխանների էկոլոգիական կրթության տեսություն: Երևան, 2005, էջ 24:
2. Հովհաննիսյան Ա., Ամիրխանյան Ա. Փոքրիկ բնասեր: Երևան, 1999, էջ 17:
3. Մարուխյան Լ., Հովսեփյան Ա. Անձի էկոլոգիական կուլտուրան: Երևան, 2006, էջ 45:
4. Марковская М. М. Участок природы в детском саду. М., 1984, с. 21.

**Հոդվածը տպագրության է նրաշխավորել խմբագրական կոլեգիայի անդամ, կ.գ.դ. Շ.Գ.Գալստյանը:**